

Péntek Imre

A formaérzékenység és az erotizmus lírai kalandjai

Vitéz Ferenc: 250 – Válogatott versek

A magyar irodalomnak mindig voltak különcei. Én legalábbis annak tekintem őket. (Természetesen, ez nem von le semmit életművük értékéből.) Azokra az írókra, költőkre gondolok, akik egyszemélyes folyóiratot indítottak, működtettek – s persze, elsősorban, írtak. Gondolok itt Németh László *Tanújára*, később Szabó Dezső *Ludas Mátyására*. S ma már kevesen emlékeznek Obersovszky Gyula *Vagyok* című lapjára. Kinek-kinek más – más járt a fejében, amikor egy ilyen lappal előállt. Sérelem, bizonyítás vágya, alkati jelleg egyaránt lehetett a háttérben. S rendszerváltás után egy újabb példánnyal találkoztunk: a debreceni Néző. Ponttal. Szerkesztője Vitéz Ferenc költő, író, művészeti író, egyetemi tanár. (Persze, ez utóbbi nem lényeges. Legalábbis nem elsőrendű szempont.) A lap kezdetben, 2006-tól interneten jelent meg, később nyomtatott példányaival is találkozhatunk. Gyorsan le is szögezzük: egy színes, színvonalas kiadvánnyal van dolgunk, melyben szinte a művészet teljessége szerepel, legalábbis regionális kitekintéssel, de gyakran még tágabb körűen is átfogja a maga világát. A szerző több kötetet jelentetett meg, verskötetek, tanulmány kötetek, monográfiák jelzik sokoldalúságát. Ám most minket költészete érdekel. S az értékelésre, elemzésre alkalmas ad a 2016-ban megjelent kötete, a 250. A szám születésnapjára és publikációinak számára utal. (Egykori barátja, Csontos János is hitt a számmisztikában.) Ám mi ne merengjünk ezen, inkább tekintsük át a válogatott verseknek ezt gyűjteményét, amely mindenképpen karakteres képet ad egy költői beérkezésről.

A kötet 16 ciklusra oszlik, de mégis, tekinthetjük egyetlen nagy lírai tömbnek az egészet, mely szokatlanul egységes, ismétlődő, egymásba nyúló, összefonódó egység. A cikluscímek érzelmi felütést jeleznek, az utolsó ciklus pedig a kötetben meg nem jelent verseket tartalmazza. (Ami egy formális szempont.) Lehet, hogy lesz, aki zavarónak tekinti, hogy számos versnek egy képzőművészeti alkotás az ihletője, amely nem látható, s a versek elején szerepel alkotó neve. Sajátos másodlagosság ez, ami az egész megítélését nem befolyásolja. De a kapcsolódás mégsem érdektelen.

Az első ciklus a lét teljességének birtokbavétele, többnyire a szerelem által. A *Lázadó galamb* – a cikluscím – utalhat arra a jelenségre, amit a *...és soha nem* vers kifejez: „élünk egymás mellett/ névtelenek mellett/ csak mondataink van-

nak/ de mondandónk már egymás-hoz nincsen”. Innen, ebből a közönyből kell felszárnyalni – lásd angyalmotívumok! – a magasságba, egyes versek szerint : a „nincstől a nincsig”, hisz „minden kezdődik előről/ köldökig merülve élünk/ egy megmásíthatatlan világban.”

Az *Egy szerelem története* a nyitánya a hasonló verseknek, amelyek az én önmagára ismerésének különböző motívumait tárják elő. *Ha most verset írnék, az arról szólna* című versben ez így fogalmazódik meg: „ahogy bőröd emléke a tenyerebben/ ahogy a mozdulatok ünnepre készülődnek”. Az egymásra találás bűvöletének állapota ez, amelyben a férfi és nő megosztja titkait egymással. Másutt, a *Hexameterek szarvasra és lányra* című versben így intonál: „Rácsókolni szemedre a szarvas meztelen álmát”. S a vers vége: „Szép szerelemre tanítva a nyárt is,/ a szem hajnali csöndjét adni kenyérül a vízhez.” Ez fokozódó erotika hatja át a szöveget, bá nyelvileg nagyon szerényen, visszafogottan. Koncentráltan adja elő ezt az *Ének-töredék*: „igazmondóak szemrebbenések./ a vér ismeri a csókot és vérünk/ elárulja az ölelés pillanatát”

A több részből álló vers ad magyarázatot arra, miért a ragaszkodás: „veled lenni minden éjszakán/ mert csak ez szabadíthat meg attól a gyűlölettől/ amit önmagam iránt érzek”

A vers utolsó fázisai jutnak el a békéig, a ringató csípőjű éjszakáig, ami a reggeli újjászületés, a Teremtőhöz való eljutás föltétele. A *három óceán* szintén ennek a magához való eljutásnak pillanatait tárja elénk. Az a feltároló, felkínálkozó virtuális örökkévalóság csak így érhető el.

A *repülnél lenni* erről a különleges lelki minőségről szól, az emberi lét hullámveréséről, magas és mély pontjairól ad képet. Megjelenik az „öreg kamasz”, az ébren álmodó, aki átéli mindezeket a fázisokat. Az *Olyan az álmom* a „gyöngéd ölelés” megtisztító érzéseibe enged betekintést, a *beleszédülök ágyékomba* a halál-lá táncolt szabadság révületébe. A „halászkirály-bohóc” a magasságot ostromolja, a szomorú szárnyú madarak pedig „szomorú ölekbe ölelni” röpítenek. S hódolni kell a bennünk rejtőző „mozdulatlan Istennek”, hogy az álmok beteljesüljenek. A szerelmi egyesülés módozatai nyomán csak egy ajándék kerül elő: a verő szív. Mégis, a *Hexameterek Rodin-re* – cikluszáró vers – egy vallomást tesz: „Asszony combja között mulandóság üti fészket, már nem vár ölelést”, a véges életű a nagy frigyre, a halálra készül.

Mint már említettem, a 16 ciklus ugyanannak az életérzésnek a lírai tömbje. A mindig ugyanazt ezt sajátos monotonitást jeleníti meg: „Mindig ugyanaz a magány./ papír és toll az asztalon: / szókirakó-játék...”

Ez a játékoság, formaérzékenység elgondolkodtató. Vitéz két alkotót idéz meg e válogatásban, Weörest és Csokonait. Csokonai szerelmes trillái és Weöres Fairy Springje, „tavaszi játszadozása”, nagyon is egy tőről fakadnak. Amit én

pánerotizmusnak neveznék. A *Szolgából királyok* című versben találjuk: „ezt a semmit kell még megkeresni/ a mindent, a bennünk Asszonyt lesni,/ háromszor, százszor megtagadva;/ s érte megtagadva vérünk és hitünk...”

Nevezhetjük ezt fajfenntartásnak, életöszönnek, a magányt egyedül oldó csoda-szernek. Az újbóli és újbóli nekirugaszkodás – már-már heroizmusa – az örök-lét-kísérletnek, megedzi a lelket.

A csalódás abból adódik: „mert megváltók mi akartunk lenni”. Ám az ember csak eszköz, egy nagyobb cél beteljesítése véget. A *Varázsszer* is ezt erősíti meg: „Szerelem is kell, ölelés és görcs./Kell bele gyökér,vastagodó törzs”. A „kell utazás is vad hullám-émlék”, ennek a folyamatnak hányattatásaira utal. Ebből az erotikus zsákutcából a spirituális érzés adhat menekvést, ahogy ezt a *Uram, engem megvertél...* című versben látjuk: „Én nem tudom az egyetlen érzést,/ pedig sok volt az égi részem.../ Uram, halld, megszólítalak! –/ Hogy ne fájjunk egymásnak egészen.”

A játékoság nagy verse a *Beszédgyakorlatok*. Az abc betűit idéző költemény e betű mágiát futja végig, begyűjtve: „a búbos galamb bóbitáján/rebberő, kóbor 'bé' betűket is. Az *Esőnek lába van* lányainak rajzaihoz készült művek gyűjteménye. Vannak itt Holdbohócok, cirmosok, sárkányok, esőhivogatók, esőkergetők - s megtudjuk: „tejfölös a bokrok füle”, mert „ködöt reggeliztek”.

Weöres gyerekverseit idézik az *Adod-e a táncot* vagy az *Ha én lennék* című kompozíciók. Az *ahol* ciklusban találunk képversszerű formai képződményeket, a kedveséhez szóló versben „Dalolva lépkedsz/ a grádusokra”, írja. Előkerül Krúdy és Szindbád, a Siófoki álmok kapcsán, a Toronyalapító – Szindbád olvasása közben az erotizmus nagy ideálját idézi meg, különböző élethelyzetekben. Az etüdökben így tűnik elő az együttlét élménye: „Oldalt feküdvé, melled/omlik egy kököröcsinvirág sárga szirmain”. A lány vallomása – Szindbád eltűntén – minden-nél többet mond: „Vérből és bolond kacajból./ fényből és nyíló levélből,/ bárányos égből, fölnyergelt folyóból,/ hajnalokból raktam most/ össze néked kis ódon/ szivárványait.”

A költőt is megkísérli a kalendárium, mint forma. A decemberi búcsúzás az óévről így kommentálja az évszakváltozást: „Jézuskafészök”üzi a gonoszt,/ s megcsillan a fény a szalmaágyon./ Jönnek. Havat csikorognak a csizmák./Beköszöntik a Megváltó Karácsonyt.”

Megidéz a Festőt, sok versének ihletőjét, szereplőjét. (Lapok a festő naplójából).

„Az ecset végén angyal vérzik”. – ezzel kijelentéssel érzékelteti az alkotói magatartás lényegét. Hogy mindent oda kell adni az ihlet pillanatában. És „Nem akarok olyan szavakat,/melyeket nem tudnék egyetlen/vonallal szebben kimondani”. S itt fogalmazódik meg az identitást érintő vers is, a *Szép volt magyarnak*. A *Meghalások* az elmúlásról szólnak.

Arról a tehetetlenségről, „Amikor látod, hogy rosszul mennek a világ dolgai... és nem jut eszedbe semmi.” A tánc-versek a szerelmi eufória különböző megnyilvánulásai (*Lélek és tánc; Tetovált tánc, Hajnali tánc; Táncoló madarak emléke*) Az Absztraktok egy újabb szerelmi ciklus darabjai. „Arany betűkkel írtál/szerelmes szavakat/rozsdás őszi levélre.” A beteljesülés és az eltávolodás etapjait látjuk, s a végső elszakadást: „s a lassú ködben én is érzem: a lomha lomb/ mint válik múlt idővé az októberi szélben.”

A kötetben meg nem jelent versek a szerző jó ízléséről tanúskodnak. Bizony ebben akadnak gyengébb darabok, ám ebben a kontextusban nem zavaróak. Elnyerik helyüket a jobb szövegek között.

Poétikai beérkezésről írtam az elején. Valóban, egy érzékeny, sokfelé tekintő, irodalmunk hagyományait maximális felhasználó alkotóval van dolgunk. Vitéz Ferenc lírája egy bukolikus, erotizmussal áthatott költészet. Neorokónak is mondanám, ha volna ilyen stíluskategória. Szerintem egy veszedelem fenyegeti, a túlírtás. Hihetetlen és természetéből fakadó formateremtő készsége néha méltatlan dolgokra is reagál – gondolok itt akár a sok képzőművészeti műre és jelen-ségre – talán a kevesebb nagyobb nyomatékkal szólna, érvényesebb, inspirálóbb súlyt kapna. De a válogatás zöme egy tartalmilag és formailag széles látókörű, kiérlelt lírai világot mutat, amelynek valójai új árnyalatokkal gazdagítják kortárs költészetünket.

(*Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2016*)